

nilir bir kişi olarak tanınan Seyfeddin İsmâil Efendi'nin aynı zamanda güçlü bir hatip olduğu kaydedilir. Ahmed Cevdet Paşa, Mecelle Cemiyeti'nde görev yapan üyeleri değerlendirirken ondan, "Metânet-i efkâr-ı sahîhalarından eminim" şeklinde bahseder ve cemiyet âzasından Ahmed Hilmi Efendi'ye yazdığı bir mektupta diyet ve kısas konusundaki şahsî mütalaalarını aktararak önce Seyfeddin Efendi ile müzakere edilmesini ve Halil Efendi ile tartışıldıkten sonra uygun bulunursa cemiyette görüşülmesini tavsiye eder.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'nin hazırlık çalışmalarına başından beri katılan Seyfeddin İsmâil Efendi, Ahmed Hilmi Efendi ile birlikte Mecelle'nin bütün kitaplarının müzakere ve tedvininde yer alan iki kişiden biridir. Mecelle'nin mazbatasında Şûrâ-yı Devlet âzası ve sonraki kitaplarda yine Şûrâ-yı Devlet âzası, cemiyet âzası, dârülhilâfe kadısı, sâbık dârülhilâfe kadısı, Muhâkemât Dairesi reisi unvanlarıyla veya unvan-sız olarak sadece Seyfeddin şeklinde mühürünün bulunduğu görülmektedir. Vak'anüvis Ahmed Lutfi Efendi'nin *Târih*'inde (XV, 34), Ahmed Cevdet Paşa'nın taşra valiliğine tayin edilip riyâsetten uzaklaştırıldığı dönemde Seyfeddin Efendi'nin Mecelle Cemiyeti'nin başkanlığına getirildiği kaydedilir de diğer kaynaklarda resmen bu görevi üstlendiğine dair bir bilgi yer almakta ve Mecelle'nin hiçbir kitabının altında başkan sıfatıyla imzası bulunmamaktadır. Resmen başkan olarak görev almasa da başkanın bulunmadığı zamanlarda vekâleten veya fiilen bu görevi sürdürdüğü düşünülebilir. Seyfeddin İsmâil Efendi, II. Abdülhamid dönemindeki Meşrutiyet idaresine geçiş tartışmalarına da katılmıştır. Ulemâdan çeşitli gerekçelerle Meşrutiyet yönetimine muhalefet edenlere karşılık Meşrutî idarenin gerekli olduğunu savunan tarafta Seyfeddin Efendi'nin başı çektiği ve bu tarz yönetimin Kur'ân-ı Kerîm'deki "ve şâvirhûm fi'l-emr" âyeti gereğince şeriata uygun olduğu kanaatini taşıdığı belirtilmektedir (*DîA*, XXIX, 390).

BİBLİYOGRAFYA :

Sicill-i Osmânî, III, 122; Cevdet, *Tezâkir*, IV, 10, 137; Lutfi, *Târih*, XV, 34; Behcetî, *Merâkid-i Mu'tebere-i Üsküdar*, s. 27; Ebül'ulâ Mardin, *Medenî Hukuk Cephesinden Ahmed Cevdet Paşa* (İstanbul 1946), Ankara 1996, s. 161, 232-233; Osman Öztürk, *Osmanlı Hukuk Tarihi'nde Mecelle*, İstanbul 1973, s. 24-25; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, İstanbul 1974, s. 198; Osman Kaşıkçı, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Mecelle*, İstanbul 1997, s. 72; M. Şükrü Hanioglu, "Meşrutiyet", *DîA*, XXIX, 390.

TAHSİN ÖZCAN

SEYFİ ÇELEBİ

(ö. 998/1590'dan sonra)

Osmanlı tarihçisi.

Hayatı hakkında XV ve XVI. yüzyıllarda Asya, Çin ve Hindistan'da hüküm süren Cengizli ve Türk idarecilere dair Türkçe tarihî-coğrafi bir eser yazmış olması, muhtemelen III. Murad devrinde Osmanlı bürokrasisinde defterdar olarak görev yapmış bulunması dışında hiçbir şey bilinmemektedir. Osmanlı biyografisi ve bibliyografya kaynaklarında onun ne adı ne de eseri zikredilir.

Seyfi'nin eserinin iki nüshası günümüze ulaşmıştır. Bunlardan biri Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde (Cod. 917), diğeri Bibliothèque Nationale'dedir (Suppl. Turc. nr. 1136). Kitap Joseph Matuz tarafından Fransızca tercümesiyle birlikte 1968'de yayımlanmıştır. İki yazmada da başlık bulunmadığı için Seyfi'nin eseri müellifin vefatından sonra Leiden metnine eklenen şu açıklama ibaresiyle tanınmıştır: Kitâb-ı tevârîh-i pâdişâhân-ı vilâyet-i Hind ü Hitay u Keşmîr ve vilâyet-i Acem ü Kaşgar u Kalmak u Çin ve sâyir pâdişâhân-ı pişin ez-evlâd-ı Çengiz Han ve hâkân u fağfûr u pâdişâhân-ı Hindüstân der zamân-ı Sultan Murad İbn Sultan Selim Han. Min te'lîfât-ı defterdar Seyfî Çelebi el-merhûm fi sene 990 tarihinde.

Bu açıklamanın iki bakımdan hatalı olduğu anlaşılmaktadır. İlk olarak 990 (1582) yılının 998 (1590) yerine yanlışlıkla yazıldığı ve bir müstensih hatası olduğu kesin gibidir, zira bu ikinci tarih Leiden nüshasının sonunda açıkça belirtilmektedir. Bundan başka metinde 1582 tarihli olaylara en azından iki gönderme yapılmaktadır. İkinci olarak müellif eserde kendini sadece Seyfi olarak tanımlamakta, mesleğine atıfta bulunmamaktadır. Yukarıdaki açıklamada yer alan "defterdar Seyfi Çelebi" ibaresi, Anadolu'nun 1580'lerdeki defterdarı olan ve Kanûnî Sultan Süleyman'ın 1566 tarihli seferiyle ilgili (bugüne ulaşmayan) bir "Sigetvarnâme" kaleme alan Seyfullah Seyfi Çelebiyle (ö. 1006/1597'den sonra) bir ayniyet kurulduğunu akla getirmektedir (Babinger, s. 69; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 413'te, Seyfi ed-Defterî, ö. 1015/1606-1607 şeklinde geçer). Ayrıca Âşık Çelebi ile Kınalızâde'ye göre Seyfullah Seyfi Çelebi başarılı bir nesir yazarıydı. Seyfi'nin eseri ise iddiasız, gündelik dilde, böyle bir şöhrete katkıda bulunamayacak bir üslûpta yazılmıştır. Bundan dolayı iki müellifin aynı kişi

olması ihtimali zayıfladığı gibi Seyfi'nin defterdarlığı da şüphelidir. Seyfi mahlasının askerî kökene sahip bir yazara uygun olması ihtimali ve eserinin üslûbunun yüksek eğitilmiş birine işaret etmemesi dışında onun mesleğine ilişkin herhangi bir ipucu bulunmamaktadır.

Seyfi Çelebi'nin eseri büyük ölçüde çağdaş hükümdarların ve bunlardan bir kısmının seleflerine ait bir genel bakış niteliği taşır. Eser coğrafi temele göre düzenlenmiş olup müellifin vefatından sonra eklenen başlıkta listelenmiş bulunan -ancak buradaki sırayla uyumlu değil- hânedanlara ait dokuz bölümden oluşmaktadır. Kitap Çin'in (Hitay) son hükümdarlarıyla başlamakta ve İran'a dair iki başlıkla sona ermektedir; bu iki bölümden biri kızılbaş olmayan hükümdarları, diğeri "kızılbaş ve Bayındur padişahları" ele almaktadır. Seyfi mukaddimede bir *Cengiznâme*'ye, Hâfız-ı Ebrû'ya ait *Oğuznâme*'ye ve Ahmedî'nin *İskendernâme*'sine atıfta bulunmakla birlikte kitapta doğrudan konuyla ilgili hiçbir ana kaynak açık şekilde belirtilmemiştir. Eserdeki anekdot üslûbu tâcirler ve gezginler gibi şifâhî kaynaklardan faydalanılmış olduğunu düşündürmektedir. Metinde Seyfi'nin seyahat ettiğiine dair bir işaret yoktur. Eser diğer kaynaklarda doğrulanan tarihî ayrıntılar ihtiva ettiği gibi sosyal, ekonomik ve etnografik mâlûmatı da içine almaktadır (*L'ouvrage*, s. 19-37). Buna rağmen Osmanlı müelliflerinin kaynakları arasında yer almamış ve XIX. yüzyılın ikinci yarısında Ch. Schefer ile W. Barthold tarafından kullanılıncaya kadar meçhul kalmıştır.

Kitapta telifle ilgili doğrudan bir sebep belirtilmez. Eser, XVI. yüzyılın sonlarında Osmanlı sarayında popüler hale gelen dünya tarihi yazımının bir temsilcisidir. Ancak eserin zamanlaması, muhtemelen Özbek Hanı Abdullah Han'ın hükümdarlığı esnasında (1583-1598) Osmanlı-Özbek münasebetlerine dair yeniden uyanan ilgiyle bağlantılıdır. Özbekler'le kurulan Safevî karşılığı münasebetlerin, 1591'de Gilân'ın mâzûl idarecisi Han Ahmed'in İstanbul'a gelişiyle ilerletilmiş ve Bâbürlü Hükümdarı Ekber Şah'ın da katıldığı üçlü bir ittifakla takviye edilmiş olması muhtemeldir. Osmanlılar'ın Oğuz menşeli olduğunu ileri süren birçok metin XVI. yüzyılın sonlarına doğru yazılmış olup Seyfi'nin tarihini başka bir bağlamda desteklemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

L'ouvrage de Seyfi Çelebi, historien ottoman du XVIe siècle (ed. J. Matruz), Paris 1968; Âşık Çelebi, *Meşâirü'l-ş-şuarâ*, vr. 164^b-165^a; Selânikî, *Tâ-*

rih (İpşirli), I, 156; Kınalîzâde, *Tezkire*, I, 498-500; Babinger, *GOW*, s. 69; Blochet, *Catalogue*, II, 176; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 413; J. Schmidt, *Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University*, Leiden 2000, I, 326-329; J. Stewart-Robinson, "Review", *JAOS*, XCIII/4 (1978), s. 572-574; S. Subrahmanyam, "On World Historians in the Sixteenth Century", *Representations*, sy. 91, Berkeley 2005, s. 44; W. Barthold, "Kuçum *Khân*", *Et'2* (İng.), V, 314.

CHRISTINE WOODHEAD

SEYFİYE

(سيفيه)

Osmanlılar'da ehl-i örf de denilen idarî ve askerî zümre mensupları için kullanılan terim (bk. EHL-i ÖRF).

SEYFULLAH EFENDİ

(1859-1932)

Bosna-Hersekli âlim.

Bugünkü Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin Konjiç (Belgradık) kasabasında doğdu. Babası Hacı Sâlih Ağa Proho Mekke'de, dedesi Hacı Mustafa Efendi hac yolculuğundan dönerken Kahire'de öldü. Seyfullah Efendi Prohozâde (Prohiç) ilk öğreniminin ardından devam ettiği Konjiç Medresesi'nde Ömer Efendi Humo'dan ders aldı. Daha sonra Saraybosna'da Gazi Hüseyin Bey Medresesi'nde tahsilini sürdürdü. Burada Saraybosna müftüsü ve ilk reisülülemâsı olan Mustafa Efendi Hacıömeroviç ve Hasan Efendi Spaho'nun derslerine katıldı. 1883 yılında gittiği İstanbul'da yüksek öğrenimini tamamlayıp 1893'te icâzet aldı. İstanbul'daki hocaları arasında Mustafa Hakkı b. Halîl el-Cum'avî ve Manastırlı İsmâil Hakkı Efendi zikredilmektedir. Ertesi yıl Saraybosna'ya döndüğünde reisülülemâ tarafından kendisine verilen ka-

dılık görevini kabul etmeyip Konjiç'te öğretmenlik yapmayı tercih etti. On bir yıl süreyle Cazin'deki medresede müderrislik görevini üstlendi. 1908'de Saraybosna'daki Şeriat ve Kadılık Okulu'na İslâm hukuku hocası olarak tayin edildi ve uzun süre çalıştığı bu kurumdan emekli oldu (1926). 1930'da gözlerini kaybetti. 29 Aralık 1932 tarihinde vefat etti.

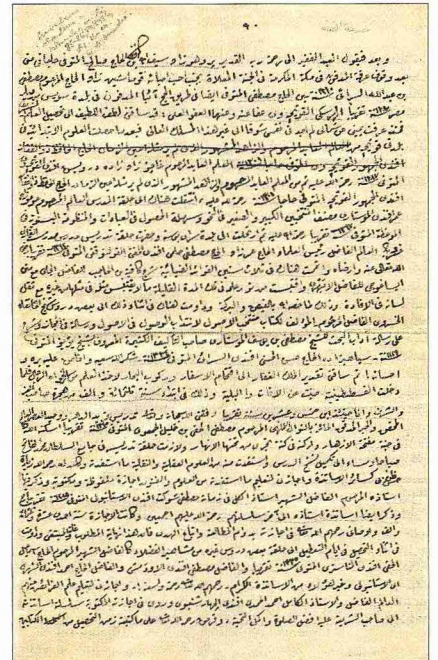
Fıkıh ve ferâiz ilminde uzman sayılan, Boşnakça yanında Arapça ve Türkçe de bilen Seyfullah Efendi bu üç dilde eser vermiştir. Bosna-Hersek'te İslâmî ilimlerde Arapça ve Türkçe yazan son dönem âlimlerinden biri olduğu gibi bu sahada Boşnakça yazan neslin ilk temsilcilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ana dilinde eğitimin daha verimli olacağını düşünen Seyfullah Efendi diğer müslüman milletler gibi Boşnaklar'ın da kendi dilleriyle yazılan kitaplar sayesinde dinlerini daha kolay öğrenebileceklerine işaret etmekte ve bu faaliyetin ulemâ için bir farz-ı kifâye olduğunu belirtmektedir (*Islamski Svijet*, sy. 22, s. 4). Bu yaklaşımı bölgedeki âlimler tarafından desteklenmiş, çalıştığı kurumlarda ve özellikle Saraybosna'daki Şeriat ve Kadılık Okulu'nda kadınların yetişmesine katkıları olmuştur. Türkiye'deki ilâhiyat fakültelerine ve İslâmî ilimlere katkısı olan Muhammed Tayyib Okîç onun öğrencisidir.

Eserleri. Çoğu risâle şeklinde olan eserlerinin yalnızca bir kısmı neşredilmiştir. 1. *Tecvidü'l-inâs*. Arap harfleriyle Boşnakça kaleme alınmıştır (Sarajevo 1907, 1927). 2. *Ahvâl-i Nisâ*. Yine Boşnakça yazılan bir risâledir (Sarajevo 1907, 1927). 3. *Zübdetü'l-ferâiz*. Hanefî mezhebine göre ferâiz konularını içeren bu Arapça eser Saraybosna'daki Şeriat ve Kadılık Okulu'nda ders kitabı olarak okutulmuştur (Sarajevo 1327/1909). 4. *Dür-i Yektâ Tercümesi*. Türkçe'den Boşnakça'ya bir çeviridir (Cazin 1911). 5. *Kitâbü'n-Nikâh*. Bosna hükümetinin 15 Ekim 1916 tarihli kararıyla Saraybosna'daki Şeriat ve Kadılık Okulu'nda ders kitabı olarak okutulmuştur (Fatima Omerdiç, XXV-XXVI [2007], s. 339) (Sarajevo 1916). 6. *Eşahhu'l-akızye fi lübsi'l-kalensüveti'n-Naşrâniyye* (Sarajevo 1919). Eserin arkasında dört sayfalık Boşnakça bir muhtasarı da mevcuttur (Fatima Omerdiç, XXV-XXVI [2007], s. 339-340). 7. *Ahşenü'l-vesile fi ma'rifeti'l-veşâyâ ve'l-vaşiyye* (Sarajevo 1338/1920). 8. *Smrt Hazreti Fatime*. Hz. Fâtıma'nın vefatını konu alan bu manzum eser Arap harfleriyle Boşnakça kaleme alınmıştır (Sarajevo 1343/1924, 1360/1941). 9. *Şürû-i Salât*. Türkçe'den Boşnakça'ya bir çeviri olan eserin Latin harf-

leriyle çeşitli neşirleri vardır (Sarajevo 1930, 1931, 1933, 1940, 1943) ve her neşirde bazı ilâveler yapılmıştır. 10. *Bidâyetü'l-inâs: Najbolji Ilmihal na Bosanskom Jeziku*. Arap harfleriyle Boşnakça kaleme alınmış bir ilmihaldir (Sarajevo, ts.).

Seyfullah Efendi'nin Boşnakça, Arapça ve Türkçe henüz neşredilmemiş eserleri de vardır. *'Umdetü'l-ferâiz* adlı kendi eserine İstanbul'daki tahsil döneminde yazdığı *'Ukdetü'l-ferâiz şerhu 'Umdeti'l-ferâiz* adlı şerh Saraybosna Gazi Hüseyin Bey Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Dobrača, II, 902-903). Yazma nüshaları bulunan diğer belli başlı Arapça eserleri de şunlardır: *'Umdetü'l-ferâiz*, *Lübbü'l-ferâiz*, *Hediyetü'l-tullâb fi üslûbi mu'tâla'ati'l-kitâb*, *el-Fevâ'idü'n-nefise fi tertibi'l-hucece ve'l-akıyye*, *Teshîlü'l-vuşûl*, *Şerhu Dibâceti 'Alî Kuşçî*, *Ta'lîkât 'ale'l-kavli'l-hâmis*, *Teshîlü'l-ferâiz*, *Nüzhetü'r-râ'id şerhu Zübdeti'l-ferâiz*, *Kitâbü'l-İbâdât ma'a mu'kaddimeti'l-fıkh*, *Hediyetü'l-evşiyâ*, *Kitâbü'l-Mevâ'iz*. Osmanlı Türkçesi ile kaleme aldığı eserlerin başlıcaları şöylece sıralanabilir: *Tuhfe-i Sıbyân der Tecvid-i Kur'ân*, *Kavâid-i İ'râb*, *Kavâid-i Sarfiyye*, *Mâ Yentefiu bihi'l-mer'û ba'de mevtilih*. Boşnakça kaleme aldığı eserlerin başlıcaları da şunlardır: *Ma'lûmât-ı İbtidâiyye*, *Tec-*

Seyfullah Efendi'nin el yazısı

Seyfullah Efendi